

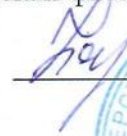
Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра валеології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філософського факультету

Іван КАРПЕНКО

“30” червня 2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Профілактика відхилень поведінки

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) _____

вид дисципліни _____ зв вибором (міжфакультетська) _____
(обов'язкова / за вибором)

факультет _____ усі факультети _____

2023/2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

«16» червня 2023 року, протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: к. пед. наук, доцент, доцент закладу вищої освіти кафедри валеології Наталія САМОЙЛОВА

Програму схвалено на засіданні кафедри валеології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол від «30» травня 2023 року, № 9

В.о. завідувача кафедри Олена КОНОВАЛОВА
(підпис)

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від «14» червня 2023 року, № 10

Голова методичної комісії Сергій ГОЛІКОВ
(підпис)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Профілактика відхилень поведінки» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого бакалаврського рівня вищої освіти

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни є формування у студентів уявлення про основні типи, види, форми та структуру відхилень поведінки, основні підходи та методи профілактики різних форм відхилень у поведінці.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- 1) сформулювати сучасне уявлення про поняття, типи та форми відхилень у поведінці та особливості її профілактики;
- 2) розвинути вміння щодо розробки програм семінарів, тренінгів щодо профілактики відхилень у поведінці серед дітей, підлітків, молоді та дорослого населення.

Компетентності:

1. Здатність діяти на засадах етичних мотивів, соціально відповідально і свідомо;
2. Здатність вчитися і бути сучасно освіченим, усвідомлювати і оволодівати можливістю навчання впродовж життя;
3. Здатність працювати в команді.
4. Здатність до розуміння особливостей поведінки, діяльності та вчинків.

1.3. Кількість кредитів 3.

1.4. Загальна кількість годин: 90 год.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
2-й, 3-й	2-й, 3-й
Семестр	
4-й, 6-й	4-й, 6-й
Лекції	
28 год.	8 год.
Практичні заняття	
0 год.	0 год.
Самостійна робота	
62 год.	82 год.
у тому числі індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Заплановані результати навчання:

1. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності;
2. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до психологічних особливостей співрозмовника.
3. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Типи та форми відхилень поведінки

Тема 1. Поняття про відхилення у поведінці.

Визначення девіантної поведінки: медичне, психологічне, педагогічне. Основні види девіантної поведінки: злочинність, кримінально не карна аморальна поведінка (систематичне пияцтво, наркоманія, паління, токсикоманія, суїцидальна поведінка, сексуальна розбещеність). Зв'язок між цими видами поведінки. Імовірність виникнення девіацій за Э. Дюркгеймом. Специфіка вивчення девіантної поведінки. Основні причини виникнення девіантної поведінки. Значення наукових досліджень в області девіантології для валеології. Характеристики гармонічного, нормального, нормативного поведіння. Кризовий стан суспільства як одна із причин загострення й збільшення кількості девіацій.

Тема 2. Типи девіантної поведінки.

Типи, форми й структура девіантної поведінки та їх особливості. Взаємодія індивіда з реальністю. Основа оцінки девіантної поведінки людини - аналіз її взаємодій з реальністю. П'ять способів взаємодії індивіда й реальності. Протидія реальності. Хворобливе протистояння реальності. Відхід від реальності. Ігнорування реальності. Пристосування до реальності. Типи девіантної поведінки залежно від взаємодії індивіда з реальністю. Делінквентний тип девіантної поведінки. Адиктивний тип девіантної поведінки. Патохарактерологічний тип девіантної поведінки. Психопатологічні симптоми й синдроми психічних розладів і захворювань. Тип девіантного поведіння, заснований на гіперздібностях. Девіації в повсякденному житті. Біологічні, психологічні, соціально-педагогічні та морально-етичні корні девіантної поведінки.

Тема 3. Агресивна та аутоагресивна поведінка.

Визначення. Загальна характеристика. Види агресивних дій за Бассом-Дарки: фізична агресія; непрямая агресія; схильність до подразнення; негативізм; образа; підозрілість; вербальна агресія. Причини формування агресивної поведінки. Конструктивна й неконструктивна форми агресії. Зв'язок агресивної поведінки з особистісними особливостями людини. Визначення. Загальна характеристика. Види аутоагресивної поведінки. Форми аутоагресивної поведінки. Самогубства (суїцидальна поведінка) та самоушкодження (парасуїцидальна поведінка). Причини суїцидальної поведінки.

Тема 4. Зловживання речовинами, що викликають стан зміненої психічної діяльності.

Загальна характеристика й суть поведіння. Форми мотивації вживання алкоголю й наркотичних речовин: атарактична мотивація, гедоністична, субмісивна, мотивація з гіперактивацією. Псевдокультурна мотивація. Механізми домінування алкогольної й наркотичної залежності.

Тема 5. Порушення харчової поведінки та її профілактика.

Культура й цінність харчування. Харчова поведінка, визначення. Основні порушення харчової поведінки. Загальні параметри для порушень харчової поведінки. Нервова анорексія, характеристика. Стадії розвитку нервової анорексії. Діагностичні критерії. Нервова булімія, характеристика. Різновиду порушень харчової поведінки. Прагнення поїдати неїстівні предмети. Профілактика.

Тема 6. Надцінні психологічні та психопатологічні захоплення, їх профілактика. Сексуальні девіації.

Захоплення й потяг. Різниця між поняттями, визначення. Істотні ознаки надцінних психологічних захоплень: глибока й тривала зосередженість на об'єкті захоплення; упереджене, емоційно насичене ставлення до об'єкта захоплення; втрата почуття контролю над часом; ігнорування будь-якої іншої діяльності або захоплення. Психопатологічні захоплення.

Тема 7. Сексуальні девіації.

Сексуальні девіації, визначення. Перверсії, визначення. Особливості і стадії психосексуального розвитку. Форми сексуальних девіацій: порушення полові самосвідомості (аутоідентифікації); порушення стереотипу полорольової поведінки; порушення психосексуальних орієнтацій.

Тема 8. Комунікативні девіації.

Визначення. Загальна характеристика. Види комунікативних девіацій: аутистична поведінка (вибір самотності, аскетизму, пустельничества), конформна поведінка, гіпертовариськість, вербальна поведінка з перевагою псевдології, фобічна поведінка, ревності,

нігілізм. Особливості видів комунікативних девіацій. Характерологічні та патохарактерологічні реакції та розлади особистості та їх профілактика. Стереотипізація реакцій людини. Характерологічні або патохарактерологічні паттерни. Аморальна та неестетична поведінка та її профілактика.

Тема 9. Науково-теоретичні дослідження у галузі профілактики девіантної поведінки.

Науково-теоретичні дослідження в області профілактики девіантної поведінки. Теорія соціального навчання А. Бандури. Поняття самоефективності. Роль транзакціональної теорії стресу й копіngu Р. Лазарусу на розробку сучасних профілактичних програм. Поняття «копінг», копінг-поведінка. Копінг-стратегії. Особистісні ресурси. Ресурси середовища, їхня характеристика й значення для розвитку особистості.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
л		п	л а б	і н д	ср	л		п	л а б	і н д	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Типи відхилень поведінки												
Тема 1. Поняття про відхилення у поведінці.	10	4				6	10	2				8
Тема 2. Типи девіантної поведінки	10	4				6	10	2				8
Тема 3. Агресивна поведінка та аутоагресивна поведінка	10	4				6	10	2				8
Тема 4. Зловживання речовинами, що викликають стан зміненої психічної діяльності. Особливості профілактики.	10	2				8	10					10
Тема 5. Порушення харчової поведінки та її профілактика	10	2				8	10					10
Тема 6. Надцінні психологічні та психопатологічні захоплення, їх профілактика.	10	4				6	10					10
Тема 7. Сексуальні девіації	10	4				6	10					10
Тема 8. Комунікативні девіації, характерологічні та патохарактерологічні реакції, розлади особистості та їх профілактика.	10	2				8	10					10
Тема 9. Науково-теоретичні дослідження у галузі профілактики відхилень поведінки	10	2				8	10	2				8
Усього годин	90	28				62	90	8				82

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

Не передбачено навчальним планом

5. Завдання для самостійної роботи

№ п/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість
Тема 1	Виконати тест за темою 1	6
Тема 2	Виконати тест за темою 2	6
Тема 3	Виконати тест за темою 3	6
Тема 4	Виконати тест за темою 4	8
Тема 5	Виконати тест за темою 5	8
Тема 6	Виконати тест за темою 6	6
Тема 7	Виконати тест за темою 7	6
Тема 8	Виконати тест за темою 8	8
Тема 9	Виконати тест за темою 9	8
Разом:		62

6. Індивідуальні завдання (не передбачено навчальним планом)

7. Методи навчання

1. *Словесні методи*: лекція, пояснення, бесіда, дискусія, робота з навчальною і науковою літературою, самостійна робота.

2. *Методи спостереження*: методи ілюстрацій, методи демонстрацій.

3. *Практичні методи*: вправи, виконання психологічних тестів.

4. *Методи проблемного навчання*: виклад з елементами проблемності, проблемний виклад під час діалогу, евристичний, частково пошуковий метод.

8. Методи контролю

Контроль рівня засвоєння навчального матеріалу проводиться шляхом поточного, проміжного та підсумкового контролю.

Поточний контроль:

- лекційні заняття – активна участь у діалозі, відповіді на питання (2 бали) – 16 балів;

- самостійна робота – виконання завдання до самостійної роботи (4 бали) – 32 бали.

Критерії оцінювання самостійної роботи:

4 бали – практична робота виконана в повному обсязі, зроблено висновок, 3 бали – робота виконана в повному обсязі, висновок не повний, 2 бали – робота виконана в повному обсязі, висновок відсутній; 1 бал – виконано менше 50% роботи, є значні помилки; 0 балів – робота не виконана.

Самостійні роботи, написані невчасно, оцінюються на 20% нижче. Пропущені 75% лекційних занять та не виконані самостійні роботи є не допуском до написання залікової роботи.

Підсумковий контроль – письмова залікова (тестова) робота:

Тестова робота, що містить 37 питань: 36 питань з множинним вибором (по 1 балу ка кожна правильну відповідь), 1 питання на відповідність (4 бали).

Загалом робота – максимум 40 балів.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота								Контрольна робота	Підсумковий контроль (іспит)	Сума
Розділ 1				Розділ 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8			
6	6	6	6	6	6	6	6	12	40	100

Мінімальна кількість балів, яку повинен набрати студент для зарахування за семестр 30 балів. Студент допускається до складання заліку за умови виконання навчального плану дисципліни, який складає відвідування не менше 75% аудиторних годин та виконання самостійної роботи.

Шкала оцінювання:

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за дворівневою шкалою
90-100	зараховано
80-89	
70-79	
60-69	
50-59	
1-40	не зараховано

Критерії оцінювання з дисципліни:

Кількість балів	Критерії
90-100	Студент міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення категоріального апарату, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок; на високому рівні; здатний до професійного спілкування, забезпечувати гармонійні та конструктивні взаємовідносини при виконанні професійних завдань для досягнення цілей професійної діяльності.
80-89	Студент добре засвоїв теоретичний матеріал, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного матеріалу або при аналізі практичного матеріалу; здатний до професійного спілкування, забезпечувати гармонійні та конструктивні взаємовідносини при виконанні професійних завдань для досягнення цілей професійної діяльності.
70-79	Студент добре засвоїв теоретичний матеріал; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу; здатний до професійного спілкування.
60-69	Студент в основному опанував теоретичні знання, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю, здатний до професійного спілкування.
50-59	Студент має уявлення про основні теоретичні аспекти дисципліни, слабо орієнтується в матеріалі, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю; здатний до професійного спілкування.
1-40	Студент не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає теорії, майже не орієнтується в категоріальному апараті з дисципліни; професійні навички не сформовані, не здатний до професійного спілкування.

10. Рекомендована література

Основна література:

1. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посібник / Н. Ю. Максимова. – К.: Либідь, 2011. – 520 с.
2. Христук О. Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник / О. Л. Христук. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – 192 с.
3. Основи психології девіантної поведінки: підручник / Н.Ю. Максимова. – Київ: ВПЦ Київський університет. 2008. – 439 с.
4. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. – Ч. 1. Теоретична частина. – 2-ге вид., перероб і доповн. – К., 2016. – 188 с.
5. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. – Ч. 2. Теоретична частина. – 2-ге вид., перероб і доповн. – К., 2016. – 193 с.
6. Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч.-метод. посіб. до самост. роботи студентів / уклад. Н. В. Самойлова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. – 121 с

Допоміжна література:

1. Данченко І.О. Профілактика девіантної поведінки молодших школярів у навчально-виховному процесі.: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.07 : / Данченко, Ірина Олексіївна . - К. : Б.в., 2006 . - 20 с.
2. Мінц М.О. Соціологія девіантної поведінки: Навчальний посібник / За ред. М.О. Мінца. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 244 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення:

Електронні підручники:

1. Христук О. Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник / О. Л. Христук. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – 192 с.
- 2.. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. – Ч. 1. Теоретична частина. – 2-ге вид., перероб і доповн. – К., 2016. – 188 с.
3. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. – Ч. 2. Теоретична частина. – 2-ге вид., перероб і доповн. – К., 2016. – 193 с.
4. Мінц М.О. Соціологія девіантної поведінки: Навчальний посібник / За ред. М.О. Мінца. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 244 с.

Інше методичне забезпечення

4. Роздатковий матеріал (діагностичні бланки).
5. Засоби наочності (мультимедійні презентації).
6. Методичні розробки завдань до самостійної роботи.
7. Дистанційний курс